

BORYS BRENNEJZEN

Stan zagrożenia lasów państwowych przez ważniejsze choroby grzybowe w 1957 r.

О степени угрозы для государственных лесов со стороны более
важных грибных болезней в 1957 г.

Der Gefährungszustand der Staatsforsten durch wichtigere
Pilzkrankheiten im Jahre 1957

Instytut Badawczy Leśnictwa od dawna już prowadzi ewidencję nadleśnictw, na terenie których spodziewane jest większe nasilenie chorób grzybowych drzew leśnych. W ewidencji tej uwzględniono 16 chorób, spośród których tylko 6 jest bardziej rozpowszechnionych w naszym kraju i może spowodować znaczne szkody gospodarcze. Potrzebne dane uzyskuje się na podstawie kwestionariusza opracowanego przez Zakład Fitopatologii Leśnej Instytutu Badawczego Leśnictwa. Kwestionariusz ten, rokrocznie rozsyłany w sezonie letnim do wszystkich nadleśnictw państwowych, jest wypełniany w terminie do końca każdego roku.

Ostatnio, w celu poprawienia dokładności udzielanych odpowiedzi, opracowana została specjalna instrukcja, służąca do oceny stopnia zagrożenia szkółek, upraw i drzewostanów przez choroby grzybowe drzew leśnych. Instrukcja ta dotyczy tylko najgroźniejszych chorób, które mogą spowodować szkody o charakterze klęskowym. Obejmuje więc osutkę sosnową w szkólkach i uprawach sosny pospolitej, opieńkę miodową w drzewostanach świerkowych, wrośniaka korzeniowego (hubę korzeniową) w drzewostanach sosnowych i świerkowych, wrośniaka sosnowego (hubę sosnową) w starszych drzewostanach sosnowych, grafiozę wiązów w drzewostanach z dużą ich domieszką oraz skrętaka sosnowego w uprawach i młodnikach sosny pospolitej.

W instrukcji tej przyjęto, że w celu ocenienia stopnia zagrożenia przez osutkę sosnową, grafiozę wiązów i skrętaka sosnowego należy rokrocznie wykonywać lustrację w II i III kwartale, a w stosunku do pozostałych chorób, objętych instrukcją — co trzy lata. Chodzi tu o uwzględnienie biologii poszczególnych grzybów i w związku z tym o wzięcie pod uwagę możliwości powstawania w tych okresach pewnych zmian w ich rozwoju. Skala oceny szkód została ustalona następująco: brak porażenia, małe porażenie — od 1 do 5%, średnie — od 6 do 20%, silne — od 21 do 50% i bardzo silne — ponad 50% siewek, sadzonek lub drzew chorych. Dla szkółek przyjęto metodę oceny szacunkową „na oko“, a dla upraw — jednokierunkowe przejście na przełaj przez każde 3 ha lustrowanej uprawy z przeliczeniem liczby porażonych sadzonek na sto napotkanych po drodze i obliczeniem średniej arytmetycznej z uzyskanych kilku wyników. W drzewostanach zaleca się jednokierunkowe przejście na przełaj każdych 20 hektarów lustrowanego drzewostanu z ustaleniem liczby porażonych drzew na każde sto napotkanych i obliczeniem średniej arytmetycznej z kilku uzyskanych wyników.

Otrzymywane z terenu dane zwykle uzupełniane są spostrzeżeniami pracowników Zakładu, poczynionymi w czasie wyjazdów w teren i oceną nadsyłanych do IBL próbek. Całość materiału gromadzi się w Instytucie dla potrzeb własnych. Tak zebrany materiał jest co roku opracowywany i z czasem nabiera wartości statystyczno-naukowej. Oprócz tego służy on do opracowywania prognozy na najbliższy rok dla potrzeb resortu leśnictwa. Dokładność prognozy uzależniona jest więc głównie od otrzymania dobrych informacji z terenu. Brak rozpoznania lub też niepotrzebna chęć ukrycia stanu faktycznego przez pracowników terenu obniża trafność prognozy. Całkowite zaś oparcie prognozy na własnych spostrzeżeniach z terenu jest niemożliwe, ze względu na dużą liczbę nadleśnictw (przeszło 1 000) i małą liczbę pracowników Zakładu (6 osób).

Rozwój grzybów postępuje stale i ich występowanie w danym miejscu nie ulega tak szybkim zmianom jak szkodników owadzych. Stan zagrożenia lasu przez choroby grzybowe zależy od wykonanych czynności gospodarczych, przeprowadzonych zabiegów oraz od warunków atmosferycznych danego roku. Przy wypełnianiu więc wspomnianych kwestionariuszy i zbieraniu do nich potrzebnych danych, szczegóły te winny być brane pod uwagę przez pracowników terenowych.

Na podstawie danych dostarczonych z terenu w 1956 roku i uzupełnionych spostrzeżeniami pracowników Instytutu ustalono stan zagrożenia lasów państwowych przez ważniejsze choroby grzybowe. Stan ten przedstawiono wg poszczególnych zarządów lasów państwowych (tabela na str. 92).

1. OSUTKA SOSNOWA — *LOPHODERMIVM PINASTRI* CHEV.

Ogólna powierzchnia zagrożonych upraw wynosi 8 791 ha, a szkółek 66 ha. Osutka sosnowa w roku bieżącym jest groźna na terenie całego kraju. Największe jednak szkody spodziewane są w ZLP Poznańskim, a najmniejsze w ZLP Lubelskim. We wszystkich zaś pozostałych ZLP zagrożenie występuje w mniejszym lub większym stopniu. Uwzględniając tegoroczną wilgotną i bardzo łagodną zimę można się spodziewać znacznych szkód od osutki sosnowej w całym kraju. Nieco większe nasilenie choroby może być na terenie ZLP zachodnich i północno-zachodnich. Zwalczenie tej choroby jest kłopotliwe i pociąga za sobą bardzo duże wydatki związane z kilkukrotnym opryskiwaniem szkółek i upraw sosnowych odpowiednimi środkami grzybobójczymi.

2. OPIEŃKA MIODOWA — *ARMILLARIA MELLEA* VAHL.

Ogólna powierzchnia zagrożenia wynosi 15 388 ha. Największe zagrożenie ujawnione zostało w ZLP Krakowskim i prawie w całości dotyczy świerczyn górskich. W warunkach nizinnych większe szkody spodziewane są w ZLP Białostockim i Olsztyńskim. Opieńka miodowa jest obok osutki sosnowej drugą bardzo ważną chorobą i wyrządza duże szkody, zwłaszcza w drzewostanach świerkowych. Pociąga to za sobą niedobór cennego surowca dla przemysłu drzewnego i papierniczego.

3. WROŚNIAK KORZENIOWY — *TRAMETES RADICIPERDA* HART.

Ogólna powierzchnia zagrożenia wynosi 11 658 ha. Największy stan zagrożenia przewidywany jest w ZLP Olsztyńskim, a następnie w ZLP Lubelskim i Poznańskim.

Najmniejszy zaś ujawniony został w ZLP Bydgoskim. Choroba ta jest trzecią pod względem ważności; bardzo często powoduje przedwczesny wyrąb chorych drzewostanów, co z kolei przynosi stratę masy drzewnej, jaką można by było uzyskać przy normalnej kolei rębny. Oprócz tego pozbawia ona przemysł chemiczny karpiny niezbędnej do wyrobu terpentyny, smoły i innych prefabrykatów.

4. WROŚNIAK SOSNOWY — *TRAMETES PINI* FR.

Ogólna powierzchnia zagrożenia wynosi 425 ha. Szkody spowodowane przez wrośniaka sosnowego w praktyce są zwykle nie doceniane. Objawy bowiem istnienia choroby ukazują się zwykle późno, najczęściej dopiero w starszych drzewostanach, krótko przed końcem kolei rębny, tj. wówczas, kiedy już duża część cennego drewna została zniszczona. Często choroba ta przemienia cenną część użytkowego drewna, głównie odziomkowego, na zwykły opał. Straty związane z tym są bardzo duże, zwłaszcza jeżeli weźmiemy pod uwagę, że obecnie mamy skąpą i stale się zmniejszającą ilość starszych, przedrębnych drzewostanów sosnowych.

5. SKRĘTAK SOSNOWY — *MELAMPSORA PINITORQUA* ROSTR.

Ogólna powierzchnia zagrożona przez skrętaka sosnowego wynosi 697 ha. Największy stan zagrożenia ujawniony został w ZLP Warszawskim, z czego najwięcej przypada na nadl. Ostrów Mazowiecka. Skrętak sosnowy jest wprawdzie pasożytem dwudomowym, bo oprócz sosny wymaga dla swego rozwoju osiki, ale walka z nim jest trudna, gdyż opadłe porażone liście osiki są daleko roznoszone przez wiatr a zarodniki pasożyta z tych liści są rozsiewane na dalszą jeszcze odległość. Utrudnia to skuteczne zapobieganie chorobie i szkodom, jakie grzyb ten powoduje w szkółkach i uprawach sosnowych.

6. GRAFIOZA WIĄZÓW — *GRAPHIUM ULMI* (SCHW.) BUISS.

Ogólna powierzchnia zagrożenia wynosi 286 ha. Największe zagrożenie wykazane zostało z nadl. Damienice ZLP Krakowskiego. Przy stosunkowo małej ilości wiązów w lasach, szkody spowodowane przez grafiozę wiązów występują u nas przeważnie w parkach, rezerwatach i na drzewach przydrożnych. Rozprzestrzenianiu się choroby sprzyja kornik ogłodek wiązowiec, który występuje stale, a przez to zapobieganie chorobie jest trudne (tab. na str. 92).

Porównując między sobą przedstawiony wyżej stan chorobowego zagrożenia lasu w poszczególnych ZLP należy przypuszczać, że informacje uzyskane z terenu są prawdopodobnie niepełne. Widoczna bowiem jest duża dysproporcja stanu zagrożenia między poszczególnymi zarządami. Z porównania ilości informacji otrzymanych w 1956 r. (tylko 254) z ilością z r. 1955 (506) wynika, że niektóre nadleśnictwa zapewne nie ujawniły faktycznego stanu zagrożenia swoich lasów. Poza tym należy nadmienić, że niektóre inne choroby grzybowe, nie ujęte w prowadzonej przez Instytut ewidencji, zyskały w ostatnich latach na znaczeniu gospodarczym. Należą tu m. in. choroby modrzewi i topól, np. *Meria laricis*, *Valsa sordida*, *Dothichiza populea* i in. Porażają one przeważnie małe siewki, sadzonki, młode drzewka oraz pędy, gałęzie i strzały starszych drzew. Należy więc mieć je również na względzie i liczyć się z możliwością powstawania nowych szkód. Czynniki bowiem atmosferyczne

Zagrożenie drzewostanów przez sześć najważniejszych chorób grzybowych

Lp.	Zarząd LP	Powierzchnia zagrożenia w ha						
		Osutka sosnowa		Opień- ka mio- dowa	Wroś- niak korze- niowy	Wroś- niak sosnowy	Skręta- k sosnowy	Grafioza wiązów
		upra- wy	szkółki					
1	Białostocki	543	4,5	3826	650	—	152	—
2	Bydgoski	810	9,5	—	0	—	—	—
3	Gdański	605	3,8	20	—	10	25	—
4	Katowicki	212	0,7	1933	20	5	5	przy dro- gach pu- blicznych
5	Kielecki	35	0,8	270	—	14	2	—
6	Koszaliński	423	4,8	13	11	—	25	—
7	Krakowski	21	1,0	4609	278	85	95	200
8	Lubelski	2	nieznaczn	—	2030	—	—	5
9	Łódzki	156	6,7	15	55	20	—	5
10	Olsztyński	185	1,6	2892	6078	—	50	70
11	Opolski	242	1,4	50	—	—	—	5
12	Poznański	3497	15,7	1461	1668	185	5	1
13	Rzeszowski	736	2,9	—	20	50	0,5	—
14	Szczeciński	63	—	50	—	—	—	—
15	Warszawski	760	4,8	59	789	56	336	—
16	Wrocławski	45	0,3	190	2	—	—	—
17	Zielonogórski	456	7,0	—	57	—	1,5	—
Razem		8791	65,5	15388	11658	425	697	286

ryczne poprzedniego okresu sprzyjały rozwojowi chorób grzybowych, a obecna bardzo łagodna i wilgotna zima zapowiada, że choroby te powinny być również groźne w nadchodzącym sezonie.

Z Zakładu Fitopatologii Leśnej

Praca wpłynęła do Komitetu Redakcyjnego Prac IBL dnia 4 marca 1957 r.